

آذربایجان با 14 موزه در انتظار مسافران نروژی / تبریز با سابقه 5 بار پایتختی

شاید بتوان آذربایجان شرقی را به دلیل داشتن 14 موزه تاریخی، فرهنگی و طبیعی و در کل بسیاری از موزه‌های خصوصی کوچک و بزرگ ویتروینی از موزه‌های کشور نامید.

شاید بتوان آذربایجان شرقی را به دلیل داشتن 14 موزه تاریخی، فرهنگی و طبیعی و در کل بسیاری از موزه‌های خصوصی کوچک و بزرگ ویتروینی از موزه‌های کشور نامید.

به گزارش خبرگزاری فارس از تبریز، شاید بتوان آذربایجان شرقی را به دلیل داشتن 14 موزه تاریخی، فرهنگی و طبیعی و بسیاری از موزه‌های خصوصی کوچک و بزرگ ویتروینی از موزه‌ها نامید.

این استان به دلیل برخورداری از پیشینه بسیار کهن تاریخی و فرهنگی و شهر تبریز نیز با داشتن 5 بار تجربه پایتختی در طول سلسله‌های مختلف، دارای آثار و بناهای تاریخی و موزه‌های غنی فراوانی است که هرکدام گوشه‌ای از تاریخ این بخش از سرزمین ایران را به نمایش گذاشته‌اند.

در اهمیت و غنای موزه‌های موجود در آذربایجان شرقی همین بس که این استان از نظر قدمت و تعدد موزه‌ها پس از تهران در جایگاه دوم کشور قرار دارد. از 14 موزه موجود در آذربایجان شرقی، تبریز به تنهایی 9 موزه را در خود جای داده و 2 موزه نیز در مراغه قرار دارد. شهرهای سراب، بناب و اهر نیز هرکدام یک موزه تخصصی دارند.

موزه آذربایجان

موزه آذربایجان برای اولین بار در سال 1336 با نمایش 202 قطعه از آثار فرهنگی انتقالی از موزه ایران باستان شروع به کار کرد. ساختمان فعلی موزه از سال 1341 رسماً افتتاح شده و شروع به کار کرده است.

این موزه از بخش‌های مختلفی تشکیل شده است که در اینجا به معرفی آن می‌پردازیم. باستان شناسی دوران قبل از اسلام؛ این بخش بیشتر شامل سفالینه‌های متنوع و آثار مفرغی تمدن‌های مناطق مختلف ایران از هزاره پنجم پیش از میلاد تا پایان حکومت ساسانیان است.

از اشیای نفیس بخش پیش از اسلام می‌توان از یک جام زرین و یک موبند زرین منحصر به فرد و یک زیتون نقره‌ای با مجسمه سر شیر که همگی مربوط به دوره هخامنشی هستند، یک قبضه شمشیر برنزی متعلق به دوره کاسی‌ها که دارای کتیبه‌ای به خط میخی است و تنگ‌ها و کاسه‌های شیشه‌ای نقش‌دار مربوط به دوره ساسانی و... نام برد.

باستان شناسی دوران اسلامی؛ این بخش آثار سفالی و فلزی زیبایی از قرون چهارم تا چهاردهم هجری قمری را در خود جای داده است. این اشیاء شامل انواع سفالینه‌های نقش‌دار و لعاب‌داری است که از مناطق مختلف به دست آمده‌اند.

چینی‌های بسیار نفیس دوره صفوی که به استناد مهرهای پشت ظروف به دستور شاه عباس اول در طرح‌ها و رنگ‌های مختلف ساخته شده‌اند، از دیگر اشیای این بخش هستند. از اشیای منحصر به فرد این بخش قفل رمزی فلزی متعلق به سال 566 هجری قمری ساخت یک هنرمند اصفهانی است که دارای چهار عقربه و 65 هزار و 536 رمز است.

یکی دیگر از اشیای دیدنی این بخش کاسه برنزی حکاکی شده مزین به آیات قرآنی و ادعیه متعدد است که به «جام شفا بخش» معروف شده و تاریخ ساخت آن 1110 هجری قمری است. و بالاخره سنگ نوشته معروف «بسم‌الله» که کتیبه‌ای مرمرین در ابعاد 1/33 در 3/83 متر است.

در وسط این کتیبه لفظ جلاله «بسم الله الرحمن الرحيم» به خط نستعلیق درشت به عمق حدود پنج سانتیمتر تراشیده شده و در حاشیه آن اشعاری در مدح حضرت رسول اکرم(ص) و القاب ایشان با نقوش اسلیمی حک شده است. این کتیبه در تاریخ 1272 هجری قمری توسط حکاک، خطاط و شاعر هنرمند «میرزا محمدعلی قوچانی» معروف به میرزا سنگ‌لاخ خلق شده و یکی از شاهکارهای مسلم حکاکی به شمار می‌آید. در این بخش سکه‌ها، مهرها و سیلندرها؛ مجموعه نسبتاً کاملی از ادوار مختلف ایران را تشکیل می‌دهند که از زمان تسلط اسکندر بر ایران و حکومت جانشینان وی و سپس امرای سلسله‌های مختلف که در این سرزمین به حکومت پرداخته‌اند تا اواخر قاجاریه را شامل می‌شود. یک یا چند سکه از هر یک در ویتروینی‌های مخصوص به

نمایش گذاشته شده‌اند. کلیه سکه‌ها به ترتیب قدمت با زیرنویس شامل مشخصات و سال ضرب آنها به نحوی چیده شده‌اند که پشت و روی تمام سکه‌ها برای علاقه‌مندان قابل استفاده و تحقیق باشد.

مهرها و سیلندرها نیز قسمتی از ویتترین‌های این بخش را به خود اختصاص داده‌اند. این مهرها مربوط به ادوار مختلف تاریخ از هزاره سوم قبل از میلاد تا قرون اخیر هستند.

در کنار این مهرها نمونه‌های طراحی شده آنها بر روی مقوا و نیز آثار نقوش مهرها بر روی خمیر مخصوص در معرض دید قرار دارند. این مهرها همگی گویای علایم و نشانه‌های ملی، قومی، مذهبی، تجاری و حکومتی اقوام گوناگونی است که در مناطق مختلف سرزمین پهناور ایران زیسته‌اند. این علایم بر روی قطعات کوچک سنگ از جنس‌های مختلف مثل انواع عقیق، یشم، سنگ سرخ و یمانی و نیز لعل، فیروزه، یاقوت، حتی طلا و نقره و یا سایر سنگ‌های معدنی حک شده‌اند. موزه ادب و عرفان شیخ شهاب‌الدین اهری این موزه در سال 1374 در تالار اصلی بنای تاریخی بقعه «شیخ شهاب‌الدین اهری» تأسیس گردید و آثار فرهنگی مربوط به ادب و عرفان را گرد هم آورد.

موزه ادب و عرفان از موزه‌های تخصصی کشور در نوع خود محسوب می‌شود. این موزه بیشتر ارائه‌کننده آثار دوره‌های تاریخی صفوی تا قاجاریه است.

در بخش ادبی موزه آثار نفیسی از کتب خطی دیوان شعرا و عرفا مانند دیوان جلال‌الدین مولوی و گلستان سعدی وجود دارد، کتاب‌هایی مزین به نقوش مینیاتوری زیبا با آثاری خوش‌نویسی شده از این جمله‌اند.

همچنین قطعه خطاطی‌هایی به خط شکسته و نستعلیق از آثار «استادعبدالمجید طالقانی» از خوشنویسان قاجاریه، زیارتنامه حضرت سیدالشهدا به قلم «میر آقای اهری» و نیز آثاری از استاد درویش معروف در آن به نمایش گذاشته شده است. از آثار بسیار شگفت‌آور این بخش طوماری است پارچه‌ای به طول 360 سانتیمتر و عرض 50 سانتیمتر که مزین به سوره‌های کلام‌الله مجید به خط نسخ، ثلث و غبار است. سوره‌ها در داخل نقوش اسلیمی و ترنجی جای گرفته‌اند.

این طومار متعلق به دوره صفویه است. در بخش عرفان نیز تابلوهای نقاشی از دوره قاجاریه و مجموعه جالبی از انواع کاشکول‌های دراویش از جنس چوب، سفال، چینی و برنز که دارای کتیبه‌ها و نقوشی از مجالس درویشان و انواع کلاه‌های مخصوص آنان و نیز تبریزین‌های مرصع طلاکوب و نقره‌کوب، فراهم آمده است.

از دیگر اشیای نفیس این بخش، در چوبی پاشنه‌گردان است که در تمام آن کنده‌کاری و منبت‌کاری شده است و دارای کتیبه‌ای متعلق به قرن هفتم هجری قمری است. بنای این موزه را به شاه عباس صفوی نسبت می‌دهند.

این بنا دارای یک ایوان بزرگ، دو مناره بلند، دو ایوان کوچک و یک مسجد بزرگ و خانقاه معروف به قوشخانه و اتاق‌های متعدد است.

موزه ادبی شهریار

کوزه شهریار در خانه سابق استاد «شهریار» شاعر شهیر ایران، در خیابان ارتش تبریز، واقع است. این بنا از طرف شهرداری تبریز به موزه تبدیل شد. در این موزه مجموعه آثار هنری و ادبی و لوازم شخصی شهریار به نمایش درآمده است. بزرگ‌ترین اثر استاد، کلیات ارزشمند دیوان اشعار او به زبان پارسی و بخشی از آن به زبان ترکی آذری است.

معروف‌ترین بخش از این آثار شهریار کتاب «حیدربابایه سلام» است. در این موزه علاوه بر آثار چاپ شده استاد، دفاتر و اوراق بسیاری از آثار و اشعار دست نویس ایشان و قرآنی که به خط زیبای نسخ نگاشته شده است و برخی لوازم تحریر و آلبوم‌های محتوی عکس‌های یادگاری این شاعر اندیشمند و فرزانه در ویتترین‌های مخصوص در معرض نمایش علاقه‌مندان قرار دارد.

«سید محمد حسین بهجت تبریزی» معروف به شهریار فرزند سید اسماعیل موسوی خشکنابی در سال 1286 هجری شمسی در تبریز چشم به جهان گشود و تحصیلات خود را در تبریز و تهران در رشته طب ادامه داد.

استاد شهریار در 82 سال زندگی پر فراز و نشیب خود شهرت بسیاری کسب نمود و کتاب‌های وی به زبان‌های مختلف ترجمه گردید. استاد شهریار که یکی از شعرای بزرگ ایران محسوب می‌شود، در تاریخ 1387 شمسی به سرای جاوید شتافت و در مقبرةالشعراى تبریز به خاک سپرده شد.

موزه تاریخ طبیعی تبریز

موزه تاریخ طبیعی وابسته به سازمان محیط زیست آذربایجان شرقی، در خیابان آزادی واقع است. این موزه در برگیرنده پیکره‌های تاکسیدرمی جانوران و حیوانات گوناگون منطقه آذربایجان است که به صورت علمی آرایش شده و در ویتترین‌های مخصوص به نمایش درآمده‌اند. این موزه از معدود موزه‌های موجود از این نوع در کشور محسوب می‌شود و از جاذبه‌های توریستی استان به شمار می‌آید.

موزه دوره ایلخانی مراغه

موزه ایلخانی در جوار آرامگاه شاعر نامدار «اوحدی مراغه‌ای» در خیابان دانشسرای مراغه تأسیس و به مکانی زیارتی- فرهنگی تبدیل شده است.

این موزه که آثار فرهنگی مربوط به تاریخ دوره ایلخانی را به نمایش گذاشته، در تاریخ 1364 شمسی تأسیس گردیده است و از جاذبه‌های توریستی مراغه محسوب می‌شود.

اشیای دیدنی این موزه شامل انواع ظروف سفالی، مجموعه سکه‌های شاهان ایلخانی و ظروف شیشه‌ای و فلزی مربوط به همان دوره و نیز قطعه خطی اثر «یاقوت» خوش‌نویس معروف آن دوره است.

موزه قرآن و کتابت

مسجد شاه طهماسب (صاحب الامر) در شرق میدان صاحب‌آباد تبریز قرار گرفته است و یک گنبد و دو مناره بلند دارد. مسجد شاه طهماسب، مسجد سلطنتی شاه طهماسب اول صفوی بود. این مسجد در سال 1045 قمری به وسیله سپاهیان سلطان مراد چهارم عثمانی تخریب شد. کاتب چلبی در کتاب جهان‌نما ضمن بحث از تبریز می‌نویسد: «... در قسمت شرقی میدان صاحب آباد متصل به جامع سلطان حسن، مسجد مزین دیگری وجود داشت که چون بنایش از شاه طهماسب بود عساکر عثمانی جا به جا خرابش کردند ...» از زمان شاه طهماسب تنها دو طاق مرمری نقش‌دار در مداخل دهلیز و اندرون بقعه باقی مانده است.

سنگ نوشته مرمرینی هم در کنار یکی از طاق‌ها نصب شده که فرمان «منع تمغای کیالی» برنج و زغال بر آن نقش شده است. در بالای طاق دیگر سوره «الجن» به خط علاالدین خوش‌نویس معروف زمان شاه طهماسب صفوی نوشته شده است. این مسجد پس از عقب‌نشینی عثمانیان دوباره آباد گردید.

در زلزله شدید 1193 میرزا علی‌اکبرخان مترجم کنسولگری روس که مرد ثروتمندی بود به آئینه‌بندی قسمتی از بقعه و دهلیز و تعمیرات آن اقدام کرد و صحن و مدرسه کنونی را احداث و موقوفاتی برای آنها تعیین نمود. این صحن و مدرسه که در سال 1345 شمسی بدون توجه و اهمیت و حیثیت تاریخی آن در نتیجه امتداد یافتن خیابان دارائی تخریب شد، در بدو تأسیس «مدرسه اکبریه» نام داشت ولی بعدها «صحن مقام صاحب الامر» خوانده شد.

در حال حاضر این مسجد پس از اتمام تغییرات به عنوان موزه قرآن و کتابت تجهیز و برای بازدید علاقه‌مندان گشوده است.

موزه و نمایشگاه زنده سفال

موزه زنده سفال تبریز از دیگر گنجینه‌های تاریخی این شهر محسوب می‌شود که در خیابان دارایی جدید (محل شکی) جای گرفته است.

موزه سفال از 5 بخش تشکیل یافته است که نمایشگاه دائمی از آثار استادان برجسته سفالگری همچون عباس و احمد قابچی، استاد فریده تهریری مقدم و نیز دیگر هنرمندان سفالگر با خاک سفید در آن به نمایش گذاشته شده است.

علت نامگذاری «موزه زنده» بر این مجموعه بدین دلیل است که این مکان همچنان به عنوان مرکز هنر سفالگری تبریز تمامی مراحل ساخت آثار هنری سفال در آن به صورت زنده به نمایش گذاشته می‌شود.

موزه مشروطه

با توجه به نقش بزرگی که آذربایجان، به ویژه مردم تبریز در پیروزی انقلاب مشروطه داشته اند، تأسیس موزه‌ای برای نگهداری و ارائه آثار و یادگارهای به جای مانده از رهبران بزرگ آن انقلاب و نیز جمع‌آوری اسناد و مدارک و عکس‌های مستند مربوط به حوادث انقلاب مشروطه، در خانه مشروطه، بسیار به جا، شایسته و حتی ضروری بود.

بنابراین از سال 1375 کلیه اشیای مربوط به این دوره از تاریخ ایران، از موزه آذربایجان و نیز اشیای اهدایی مردم و بازماندگان رهبران و مجاهدین انقلاب مشروطیت فراهم آمد و نخستین پایه این موزه به صورت حاضر را بنا نهاد.

بخشی از مجموعه آثار موجود در این موزه در سال 1341 همزمان با تأسیس موزه آذربایجان و با جمع‌آوری اسناد و مدارک و یادگارهای مربوط به انقلاب مشروطه در ساختمان موزه آذربایجان فراهم آمده و در آنجا به نمایش گذاشته شده بود. این موزه سال‌ها تداوم داشت. اما ضرورت تأسیس موزه‌های مستقل سرانجام در سال 1375 منجر به انتخاب بنای خانه مشروطه به عنوان مناسب‌ترین محل برای تأسیس این موزه شد.

اینک موزه مشروطه تبریز با داشتن مجموعه قابل توجهی از عکس‌های مستند و تابلوهای نقاشی از تصاویر بزرگان انقلاب مشروطه و اسناد و مدارک و نامه‌ها و اعلامیه‌های مربوط به قیام و مبارزات مجاهدین مشروطه، یکی از گنجینه‌های منحصر به فرد کشور محسوب می‌شود. با اجرای طرح توسعه این موزه در آینده نزدیک، موزه مشروطه جایگاه شایسته خود را در این زمینه به دست خواهد آورد.

موزه مردم شناسی جنوب سهند بناب

موزه مردم شناسی منطقه جنوب سهند در مسیر معرفی و شناساندن جلوه‌های مختلف زندگی و عناصر اجتماعی و فرهنگی این منطقه از نگاه مردم شناسی در شهرستان بناب تأسیس یافته است.

این موزه در محل حمام قدیمی مهرآباد بناب مربوط به دوران صفویه در فضایی به مساحت 350 مترمربع بنا شده است. هدف از راه‌اندازی این مجموعه به عنوان نخستین موزه مردم‌شناسی منطقه، ایجاد یک مرکز علمی و تحقیقاتی در چارچوب رسالت سازمان میراث فرهنگی عنوان شده است. در موزه یاد شده مجموعه آثار و اشیایی همچون ابزار کشاورزی، آلات موسیقی، صنایع نساجی، روشنایی، زیورآلات، پوشاک، طب سنتی و سایر لوازم زندگی مردم مناطق بناب، هشتگرد، عجب شیر، مراغه و ملکان به نمایش گذاشته شده است.

موزه عشایر آذربایجان - سراب

موزه عشایر سراب در محل حمام قدیمی جلال از آثار دوران قاجار در این شهرستان واقع شده است. مساحت مجموعه یادشده 650 مترمربع است که تمامی عناصر و جلوه‌های مربوط به زندگی عشایر آذربایجان در آن به نمایش گذاشته شده‌اند.

ابزار موسیقی عشایر آذربایجان، پوشاک، زیورآلات، مسکن، نان‌پزی، نوشته‌ها، نقاشی‌ها و عکس‌های مختلف از جلوه‌های فرهنگی عشایر منطقه از جمله آثار به نمایش گذاشته شده در موزه عشایر سراب است.

این موزه از بخش‌های مختلفی مانند بخش اطلاع رسانی، کتابخانه تخصصی عشایر، فضای مرتع و چوپان، فرآوری سنتی و بومی لبنیات و فرآوری پشم و دست بافت‌های عشایری تشکیل یافته است.

موزه سنگ نگاره‌های مراغه

موزه باستان شناسی سنگ نگاره‌های مراغه در مقبره «آقالار» به مکانی زیارتی-تاریخی تبدیل شده است. این مکان آرامگاه میرعبدالفتاح موسوی مراغی، شاعر و عارف نامی دوره زندیه بوده که بنای آن در سال 1247 هجری به طور کامل مرمت و بازسازی شده است.

مقبره آقالار پس از آن سال‌ها به محل دفن بزرگان، عرفا و شیوخ مراغه تبدیل شده و به همین دلیل به مقبره «آقالار» (بزرگان) شهرت یافته است.

این مجموعه در سال 1381 پس از مرمت به موزه سنگ نگاره‌ها تبدیل شده و آثار نفیسی از سنگ نگاره‌های تاریخی از جمله

سنگ مزارهای کهن و قدیمی را در خود جای داده است.

موزه سنجش

ساختمان موزه سنجش مربوط به دوران قاجار در مرحله تاریخی مقصودیه تبریز قرار دارد. این بنای بسیار زیبا در سال‌های اخیر از سوی سازمان میراث فرهنگی بازسازی شده و از آن به عنوان موزه سنجش استفاده می‌شود.

در این موزه انواع ابزار و ادوات مقیاس سنجش وزن، زمان، فاصله و مکان که در طول تاریخ مورد استفاده بشر قرار گرفته است نگهداری می‌شود.

دوربین‌ها و تلسکوپ‌های اولیه نیز در این موزه به نمایش گذاشته شده است. انواع ساعت‌های قدیمی و هنری ساخت کشورهای اروپایی، ترازوهای قدیمی از جمله نخستین ترازوی بیمارستانی سنجش وزن نوزاد و سایر ابزار سنجش قدیمی دیگر اشیایی است که در قسمت‌های مختلف موزه سنجش جای گرفته‌اند.

موزه قاجار تبریز

این موزه از جمله جدیدترین موزه‌های تبریز است که در عمارت امیرنظام گروسی در محله ششگلان این شهر جای گرفته است. این عمارت در زمان ناصرالدین شاه بنا شده و در طول حکومت شاهان قاجار والیان آذربایجان همچون امیرنظام گروسی، قائم مقام فراهانی و امیرکبیر در آن سکونت داشته‌اند.

این خانه در سال 1370 خریداری شده و پس از بازسازی در سال 1385 به عنوان موزه قاجار به بهره‌برداری رسید.

این مجموعه با زیربنایی بالغ بر 1500 متر مربع 11 تالار بزرگ را در خود جای داده است. طبقه زیرزمین موزه شامل تالار سنگ، تالار اسلحه، تالار رجال و فرامین و تالار معماری و شهرسازی است. طبقه نخست نیز تالارهای سکه، بافته، چینی، آبگینه، فلزات، موسیقی و خاتم را شامل می‌شود.

موزه قاجار تبریز مجموعه‌ای از آثار و اشیای تاریخی رجال، بزرگان، شاهان و شاهزادگان دوره قاجار را در خود جای داده است. از آنجایی که شهر تبریز در طول 130 سال حکومت قاجار به عنوان سومین شهر مهم کشور و محل ولایتعهدی ایران به شمار می‌رفت آثار و اشیای مهم و ارزشمندی از این عصر در مورد شهر تبریز به جای مانده که به مرور زمان خریداری و به این مجموعه منتقل می‌شود.

موزه محرم

موزه محرم یکی از موزه‌های مردم‌شناسی شهر تبریز است و این موزه به مطالعه ابعاد عاشورا پرداخته است. محل این موزه، خانه قدیمی موسوم به خانه صحتی می‌باشد که یکی از خانه‌های تاریخی و فرهنگی شهر تبریز است. این خانه در آخر خیابان راسته کوچه و در داخل کوچه شهید احمد گوگانی قرار دارد. با توجه به نوع معماری بنا می‌توان قدمت آن را به اواخر دوره قاجار نسبت داد. این خانه 409 متر مربع مساحت دارد و در سه طبقه احداث شده است.

خانه صحتی در زمان حیات مرحوم دکتر ابوالقاسم صحتی و اوایل دوره پهلوی در ماه محرم به عنوان حسینیه مورد استفاده هیئت عزاداری محله راسته کوچه قرار می‌گرفت. این خانه با نمای آجری پر کار یکی از زیباترین خانه‌های قدیمی تبریز محسوب می‌شود که از سوی خانواده صحتی جهت ایجاد موزه محرم در اختیار سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری قرار گرفته است.

نگارنده: مریم عباسی